

Luovuusstrategia – mikä se oli?

MARJATTA BARDY

Luovuus on perustava mutta moni-ilmeisyydessään vaikeasti pyydystettävä ilmiö, ja yleisluonteinen puhe siitä jää helposti latteaksi. Kun poliittiseen puheeseen nousi yhdyssana luovuusstrategia, moni hiukan kavahti: luovuuden hallinnointia? Edellisen hallituksen ohjelman mukaisesti strategia valmisteltiin. Ensimmäisessä vaiheessa valmistui *Luovuuskertomus* (2004). Siinä hahmoteltiin laaja-alaisen strategian lähtökohtia ja luonnetta. Luovuutta onnistuttiin lähestymään yhteiskunnallisestikin eloisin ja epämuodollisin ottein.

Toisessa vaiheessa työskenteli kolme osatyöryhmää: Luova ihminen, Luovat ympäristöt ja Luova talous. Näiden työ koottiin raporttiin *Kolme puheenvuorua luovuuden edistämisestä* (2005). Osallistuin Luovat ympäristöt -ryhmän työskentelyyn siinä toivossa, että vihdoinkin saataisiin rakenteellisia kotipesiä soveltaville taiteille sosiaali- ja terveystaloudessa.

Osatyöryhmien työskentelyyn osallistui viitisenkymmentä laajalti eri aloja edustavaa asiantuntijaa. Toimenpide-ehdotuksia tehtiin kaikkiaan satakunta. Ne kohdistuvat yhteiskuntaelämän eri toimintaloikoille ja kattavat elämänkaaren. Raporteissa kosketellaan arkielämää, kasvatusta, koulutusta, työelämää, tiedettä, taidetta, kulttuuria, teknologiaa ja taloutta. Vapauden ja tehokkuuden välisiin jännitteisiin kiinnitetään huomiota lähtökohtaisesti ihmistä ja ympäristöä käsittelevissä ryhmissä; suhteet luovaan elämäntapaan ja tuottavaan luovuuteen vaativat valpasta tarkastelua.

Kolmannessa vaiheessa Esko Ahon johdolla toimi yhteistyöryhmä, johon kuuluivat osatyöryhmien puheenjohtajat sekä päälliköitä teollisuudesta, ministeriöistä ja muilta aloilta. Se laati loppuraportin *Yksitoista askelta luovaan Suomeen* (2006), joka on yhteistyöryhmän kannanotto. Se ei kokoa tai ota kantaa osatyöryhmien ehdotuksiin.

Luovuusstrategiaa valmisteltiin, jotta siitä tulisi seuraavan hallituksen politiikkaohjelma. Näin ei käynyt. Nykyhallituksen politiikkaohjelmat pitäytyvät perinteisemmissä teemoissa. Luovuusstrategian valmistelusta ei tainnut seurata mitään? Se leimahti ja sitten sammui – tai se hiljaa haudattiin? Vai jäikö se jonnekin uinumaan? Julki-suuteen ei tultu edes päätöseminaarin verran. Työ olisi ansainnut ja vaatinut keskustelua.

Taistelu luovuudesta

Inkeri Sava (2007) on paneutunut Luovuusstrategian kolmeen raporttiin kirjassaan *Katsomme – näemmekö?* Hän lukee niitä tunnustellakseen mahdollisia muutostuulia, joilla voisi olla merkitystä taidekasvatukselle, joka on hänen teoksensa pääteema. Tekijä on Taideteollisen korkeakoulun taidepedagogiikan professori emerita, ja hänellä on pitkä ja monipuolinen suhde luovuuteen, teoreettisesti ja käytännöllisesti, henkilökohtaisesti ja yhteiskunnallisesti.

Hän muistelee 1970-luvulla luovuudesta käytyä itselleen merkityksellistä keskustelua, jossa hahmottui kaksinainen käsitys luovuudesta: yksilöllisenä ilmaisuna ja yhteiskunnallisena työnä. Moraalisena kriteerinä pidettiin luovuuden yhteiskunnallista käyttöä ja hyötyä. Vapaalle yksilölliselle itseilmaisulle langetettiin ”yhteiskuntakriittinen tuomio”; sitä pidettiin mystisenä ja porvarillisena puuhasteluna, jossa tuotteen hyöty oli sivuosassa. Itseilmaisullisen luovuuden hylkääminen oli väärin, tekijä toteaa. Hän kiittää keskustelua siitä, että se herätti hänet ”yksilöllisen luovuuden ruususen unesta” ja aikaa myöten johdatti ”marxilaisen yhteiskuntakritiikin ja psykoanalyttisen ajattelun” keskinäisiin yhteyksiin ilmiöiden merkitystulkintoissa.

Miltä uusi luovuus näyttää eli mikä paljastuu

uudeksi? Inkeri Sava kysyy Luovuusstrategian raporteilta. Ja vastaa. Vapaalle luovalle yksilölle pitäisi olla tilaa yhteiskunnassa, joka samanaikaisesti vaatii yksilön ja hänen luovan panoksensa yhteiskunnan käyttöön kovenevassa kansainvälisessä kilpailussa. Uusin piirre luovuuskeskustelussa aiempaan verrattuna on korostunut taloudellinen tuottavuusvaatimus. Avainkysymys kiertyy huoleen, osataanko idealuovuus yhdistää businessluovuuteen. Luovuuden eettinen perusta on ennen muuta taloudellisessa menestysajattelussa, ei ihmisen hyvässä elämässä.

Vaikka eri äänenpainoissa on eroja, Sava arvelee, että tuotoskeskeisen kilpailukykyä palvelevan innovaatioluovuuden ja jokapäiväisen luovan elämänasenteen eroja ja yhteyksiä ei ole tunnistettu. Hän päätelee, että suhde luovuuteen ”on siis edessämme edelleen kipeän avoimena”. Yksilöllisen vapaan itseilmaisun ja yhteiskunnallisesti luovan työn ylle on noussut uusi luovuutta dominoiva tekijä: huippuosaamiseen perustuva business-innovaatio. Se saa voimansa jatkuvan lineaarisen talouskasvun ideologiasta, jolle kaikki muu on alisteista. Jatkuvan voiton maksimoimisen ja lisääntyvän kuluttamisen sijaan uutta oivallusta tuottava ratkaisu voisi olla henkisen pääoman näkeminen materiaalista paljon arvokkaampana, avainsanoina antaminen, luopuminen, riittäminen ja rauhoittuminen. Tarvitaan kriittistä valpautta yleissivistävän koulutuksen ja talouselämän liiton likeisyydelle, Sava päätelee.

”Katsomme – näemmekö? -kirjan kannessa on kuva (Santeri Tuori: Karlotta, 2004), jossa punapukuinen tyttö ”horjahtaa” niin, että hänen ääri viivansa moninkertaistuvat, ja hän katsoo lukijaa sormiensä lomasta, piilosta kuin empien, katsoako vai ei. Kansi kuvittaa hyvin luovuutta ja taidekasvatusta koskevaa jännitteistä ja horjahtelevaa yhteiskunnallista suhdetta. Samalla se ilmentää oivallisesti taiteen erityisiä tapoja tulkita maailmaa.

Luovuusstrategian valmistelussa luovuutta lähestyttiin yhteiskunnan eri kentillä; taide erityisenä luovuuden muotona ei juuri päässyt esiin. Loppuraportissa (2006, 9) jopa esitetään taide-, taito- ja ilmaisukasvatuksen aseman ratkaisemista koulussa eheytettyyn koulupäivään siirtymisen myötä. Kyse on harrastusluonteisen toiminnan lisäämisestä ja integroinnista koulupäivää väljentämään. Se vähäinkin taidekasvatus, jota peruskoulussa vielä on, jäisi vain harrastuksen varaan? Väljästi muotoiltu ehdotus mahdollistaa sellaisenkin tulkinnan.

Taidekasvatuksella ei ole kestäväää asemaa, ja sen paikasta kiistellään toistuvasti. Se saatetaan ymmärtää kouluopetusta keventävänä tai sitä perustellaan tarpeellisenä joko taiteellisesti lahjakkaille tai niille, joilla on vaikeuksia selvitä koulutyöstä. Siksi Inkeri Sava on teoksessaan ryhtynyt perustelevaan taidekasvatuksen merkitystä monesta näkökulmasta osana kasvatusta, jossa opimme katsomaan, havaitsemaan ja näkemään itseämme, muita ja ympäröivää maailmaa. Kuvataiteen ja visuaalisen kulttuurin kenttää valaistaan teoksessa konkreettisestikin ankkuroituen mielen kuvitteluun, ihmisen perustavaan mielellisyyteen, jolla on monialaiset vaikutukset kaikessa toiminnassa.¹

Yleissivistys: tieteen ja taiteen rinnakkaiset todellisuussuhteet

Taide ja tiede edustavat kahta rinnakkaista pisimmälle jalostunutta muotoa luovaa suhdetta todellisuuteen. Eikö kummankin ajattelu- ja toimintatapojen yleisluonteisen tuntemisen tulisi kuulua yleissivistykseen? Silloin kansalaiset voisivat asteittain perehtyä niiden tapoihin hahmottaa maailmaa – päivähoidosta ja peruskoulusta lähtien ammatilliseen ja korkeakouluopiskeluun asti.

Tiede perustuu objektiivisuuden ihanteeseen ja rationaaliseen päättelyyn sekä läpinäkyvään argumentointiin ja toistettavuuteen, toisin kuin taide. Taiteessa on avoimen luvallinen suhde kokemuksellisuuteen, aisteihin ja tunteisiin, intuitiivisuuteen, alitajuiseen ja vapaaseen assosiatiiivisuuteen, toisin kuin tieteessä. Taiteessa asetetaan eri kysymyksiä kuin tieteessä ja etsitään vastauksia todellisuuden eri tasoilta. Kummassakin haetaan pätevää tavalla tai toisella totuudellista kosketusta todellisuuteen. Tieteen ja taiteen teossa on paljon samankaltaisia elementtejä, mutta perustoiltaan ne edustavat erilaisia tapoja ja välineitä perehtyä todellisuuksiin.

Niin tieteen kuin taiteenkin suhteet yhteiskuntaan perustuvat yhtäältä autonomisuuteen ja toisaalta omalakisesti toimivaan vastavuoroisuuteen; ne liittyvät aikaansa uutta luovin tavoin ja muok-

1. *Harjaantuminen ”mielen lukutaidossa” on osoittautunut yhdeksi olennaiseksi seikaksi interventioissa, joissa pyritään korjaamaan mm. varhaisen vuorovaikutuksen häiriöitä lapsi-vanhempi-suhteissa.*

kaavat maailmankuvaa. Niin modernin tieteen kuin nykytaiteen kohtuullinen maallikon lukutaito on tarpeen elämää muokkaavien käytännöllisten ja tulkinnallisten työkalujen hankkimisessa. Tällä hetkellä yksioikoinen hyötymoraali ahdistaa sekä taiteen että tieteen autonomisia asemia; vapautta ja velvollisuutta sekä oikeuksia tähdentävät moraalilajit ovat sivussa.

Taidetta arvostetaan kulttuurissamme, sitä harastetaan, kulutetaan tai nautitaan yksityisesti, varsinaisten töiden ja toimien sivussa. Yhteiskunnallisesti merkittävissä toimissa tahdotaan hyödyntää tiedettä tai ainakin yritetään jäljitellä tieteeellirationaalista toimintaa. Opetuksen ja koulutuksen muuttuminen akateemiseksi nojaa tieteen tapoihin tulkita maailmaa. Soveltavilla tieteillä on vakiintuneet paikkansa. Soveltavalla taiteella on pitkät perinteet teollisessa muotoilussa, ja uusi talous tarjoaa sille laajenevia mahdollisuuksia. Sen sijaan opetus-, sosiaali- ja terveystoimissa soveltavaa taidetta harjoitetaan sangen satunnaisesti, enimmäkseen ei lainkaan. Taiteen mahdollisuudet yksilöiden arjessa ja yhteiskunnan ytimissä ovat pitkälti käyttämättä.

Kyntöauran terä

Kulttuurin käsitteen taustalla on sana, joka merkitsee kyntöauran terää, Esa Pirnes (2007) kirjoittaa kaivaessaan esiin käsitteen historiallisia kerroksia. Työvälineestä merkitys siirtyi tarkoittamaan maanviljelyä, ja siihen liittyi sellaisia merkityksiä kuten sijaita, asua, elättää ja hoitaa. Käsitteen varhaista käyttöä leimasi ”oman paikan ottaminen maailmassa”. Kulttuurin ja yhteiskunnan käsitteet erkaantuivat ja eksyivät toisistaan vasta 1800-luvulla.

Havainto ilmentäne teollistuvan yhteiskunnan työnjaollista eriytymistä, joka sitten 1900-luvulla syveni ja laajeni niin tieteissä, taiteissa kuin muillakin elämäntoimilla. 2000-luvulla on näkyvillä eriytyneen työnjaon monenlaisia murtumia ja uudenkaltaisia yhteen sulautumia, joissa toisilleen perinteisesti etäisetkin tahot ryhtyvät yhteistoimintaan. Siihen kovasti kannustetaan Luovuusstrategiankin raporteissa. Sitä tavoitellaan ”innovaatioyliopistollakin” massiivisin mittasuht-

tein. Yksi pienimuotoinen ilmentymä tästä kehityskulusta on yhteisötaide tai soveltava taide, jossa taiteilijat ja kansalaiset paneutuvat osallistujien arkeen taiteen ja taiteen kaltaisilla keinoin. Taide keskellä elämää (ks. Bardy & al. 2007) toimii eräänlaisena ”kyntöauran teränä” elävän muodon löytämiseksi uusissa sosiaalisissa suhteissa.

Reilun vuosikymmenen kuluessa museotyö on avautunut uusin tavoin erilaisille yleisöille; ns. yleisötyön moninaistuminen muun muassa työpajojen muodossa merkitsee suurta käännettä perinteiseen ja osoittaa tuleviin mahdollisuuksiin tavoilla, joita aiemmin tuskin osattiin ounastellaakaan. Kansalaiset saavat tarjolla olevan annin haltuunsa aiempaa aktiivisemmin ja pääsevät myös itse oman taiteensa tuottajiksi. Taiteen vastaanotto on toimintaa, sovellusta ja ehkä uudelleen luomista, omiin tarpeisiin omin tavoin, yhdessä muiden kanssa.

Tärkeää on päästä hiljaiseen tilaan, joka ei vaa di mitään mutta tarjoaa paljon. Museo on tila, jossa saa kulkea arvostettuna anonyyminä, astua kiireen kohinasta sivuun, pysähtyä siihen, mikä pysäyttää, ja mennä omien mielenliikkeittensä keskelle ja päästää valitut teokset puhuttamaan omaa päätä.

Näyttelyissä ihmiset käyvät myös kaksin tai isommissa porukoissa. Toisten seurassa taiteesta tulee toista kuin museossa yksin vaeltaessa. Museo on mainio tila sosiaaliselle kanssakäymiselle; taideteoksiin yhdessä perehtyminen voi vaalia yhteisyyssuhteita sekä lisätä taiteen lukutaitoa, antaa välineitä maailman asuttamisessa. Museossa aikakaudet hengittävät monin eri tavoin, antaen muotoa niin tutulle ja turvalliselle kuin vaaralliselle ja oudolle, ääri-ilmiöitä myöden, nuuskien sitä, mikä on tai on ollut väijyen tulossa, hahmottaen sitä, mikä juuri on tulollaan. Museo on maallinen hengen viljelyn paikka. Yleisötyötä on jouduttu säästösyistä supistamaan, ainakin Valtion taidemuseossa.

Luovuuden politiikassa, joka ei ole vain perinteistä taidepolitiikkaa tai kapeasti tulkittua luovan talouden edistämistä, voisi olla kyse valinnallisuuden ja elävyyden vaalimisesta ja generointia kaikessa toiminnassa (Pirnes 2007). Luovuusstrategia jäi taakse, keskustelu luovuudesta jatkuu.

KIRJALLISUUS

- BARDY, MARJATTA & HAAPALAINEN, RIIKKA & ISOTALO, MERJA & KORHONEN, PEKKA (toim.): Taide keskellä elämää. Helsinki: Like, 2007
- KOLME PUHEENVUOROA LUOVUUDEN EDISTÄMISESTÄ 2005. Luovuuksstrategian osatyöryhmien raportit. Opetusministeriön julkaisuja 35/2005. Helsinki: Opetusministeriö, 2005
- LUOVUUSKERTOMUS 2004. Opetusministeriön julkaisuja 4/2004. Helsinki: Opetusministeriö, 2004

- PIRNES, ESA: Kulttuuri keskellä elämää. S. 279–286. Teoksessa: Bardy, Marjatta & Haapalainen, Riikka & Isotalo, Merja & Korhonen, Pekka (toim.): Taide keskellä elämää. Helsinki: Like, 2007
- SAVA, INKERI: Katsomme – näemmekö? Luovuudesta, taiteesta ja visuaalisesta kulttuurista. Juva: PS-Kustannus, 2007
- YKSITOISTA ASKELTA LUOVAAN SUOMEEN. Luovuuksstrategian loppuraportti. Opetusministeriön julkaisuja 43/2006. Helsinki: Opetusministeriö, 2006.

Uusia julkaisuja

Tiedustelut ja tilaukset: Stakes/Asiakaspalvelu
puh. (09) 3967 2190 klo 9–15
www.stakes.fi/kirjakauppa
Toimitusmaksu kotimaassa 6 € ja ulkomaille 10 €.

Pasi Moisio, Sakari Karvonen, Jussi Simpura ja Matti Heikkilä (toim.)

Suomalaisten hyvinvointi 2008

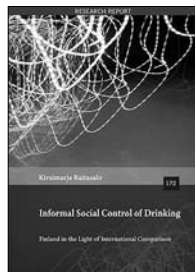
Julkaisu on järjestyksessä kolmas väestön hyvinvointiin ja elinoloihin keskittyvistä Stakesin katsauksista.

Artikkeleissa tarkastellaan

hyvinvoinnin kehitystä ja jakautumista, arvioidaan hyvinvointipolitiikkaa sekä pohditaan uusien sosiaalisten ongelmien esiinnousua. Tarkastelussa on tilastotietoihin yhdistetty valtakunnallisella kyselytutkimuksella kerättyjä tietoja hyvinvointipalvelujen käytöstä ja koetusta hyvinvoinnista.

Suomalaisten hyvinvointi 2008 on peruslukemistoa kaikille hyvinvoinnista ja hyvinvointipolitiikasta kiinnostuneille.

2008 328 s. 35 € tilausnumero M253

Kirsimarja Raitasalo

Informal Social Control of Drinking

Finland in the Light of International Comparison

The subject of this research is the informal social control

of drinking. It aims to answer questions on how to define informal control and on how spouses control each other's drinking with regard to concern for their own drinking and drinking habits. In addition, cultural differences in informal social control of drinking are viewed in the light of international data.

2008 130 s. 23 € tilausnumero T172

Reijo Sund

Methodological Perspectives for Register-Based Health System Performance Assessment

Developing a Hip Fracture Monitoring System in Finland

This study is about the utilization of administrative

registers in the context of health system performance evaluation. It describes a methodological framework that helps to deal with the problems that originate from the fact that register-based data have been originally produced for purposes other than research, and gives concrete examples on transforming register-based data into useful and valid information.

2008 165 s. 24 € tilausnumero T174